

סיכוני חשמל סטטי
במעבדות מחקר ופיתוח

איל צדוק

מהנדס מומחה לבקרת חשמל סטטי

מנתח סיכונים של אוירה דליקה וציוד חשמלי

ת.ד. 108, הילה 2495300, טל: 052-3694633

eyalzadok100@gmail.com

כל הזכויות שמורות

סיכוני חשמל סטטי במעבדות מחקר ופיתוח

מטרות ההרצאה

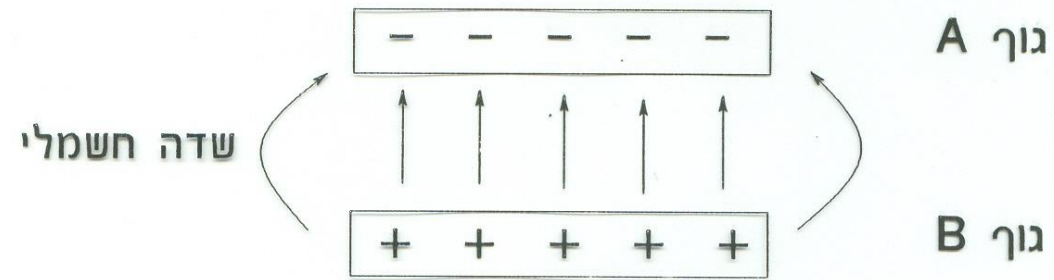
- ◆ להכיר את התופעה הפיסיקלית של החשמל הסטטי.
- ◆ לבחון את גורמי הסיכון המעורבים בה והאופן שבו הם מציתים חומרים דליקים.
- ◆ לזהות את המצבים המסוכנים שהתופעה גורמת, אשר אופייניים במעבדות מחקר ופיתוח, כדי להיזהר מהם.

סיכוני חשמל סטטי במעבדות מחקר ופיתוח

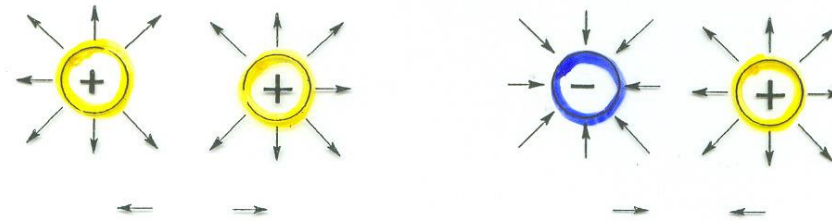
- מהות התופעה – הצטברות מטעני חשמל על ידי חיכוך בין גופים וחומרים.
- גורמי סיכון – גוף האדם, חלקי מתקן וציוד, אביזרים ידניים, חומרי תהליך.
- התרחשות תאונות – הצתת חומר בצובר או בתרחיף ע"י מטען חשמל סטטי.
- מדוע פעילות במעבדות מו"פ רגישה יותר לכשל חשמל סטטי?

חשמל סטטי - מהות התופעה

הצטברות מקוטבת של מטעני חשמל:

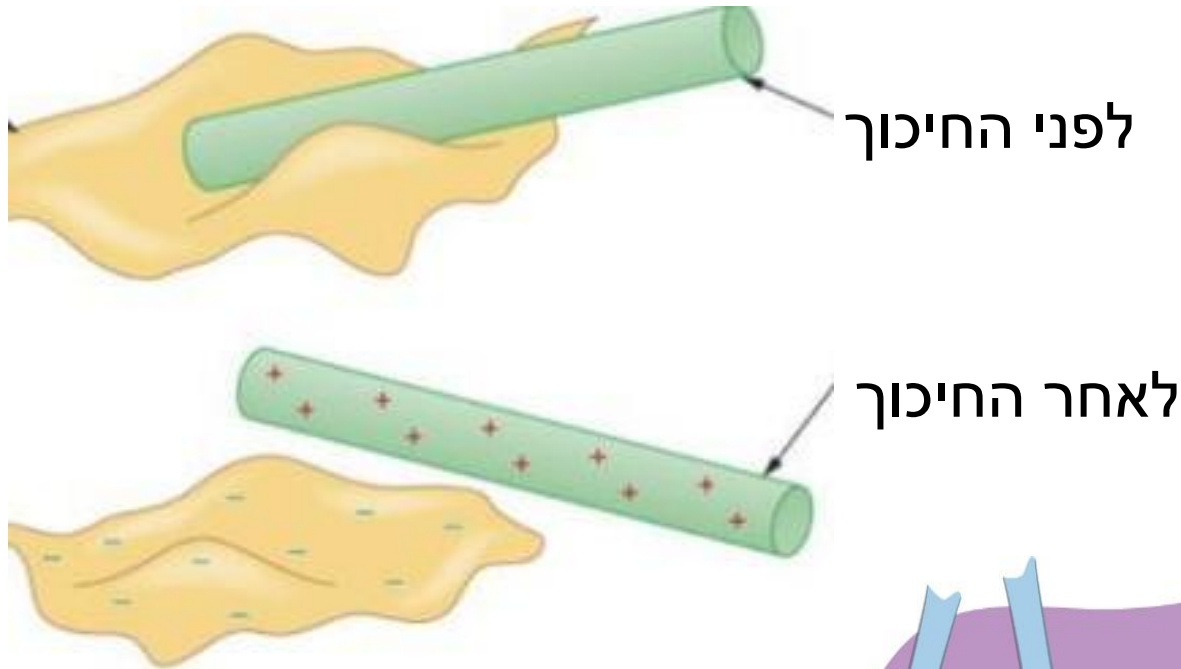
שדה השמלי:

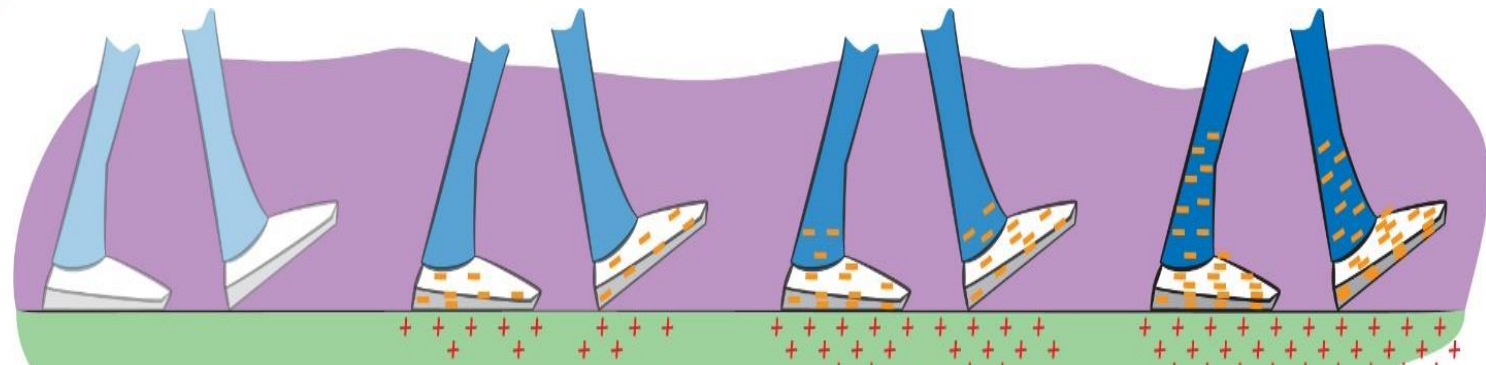
כוחות דחייה

כוחות משיכה

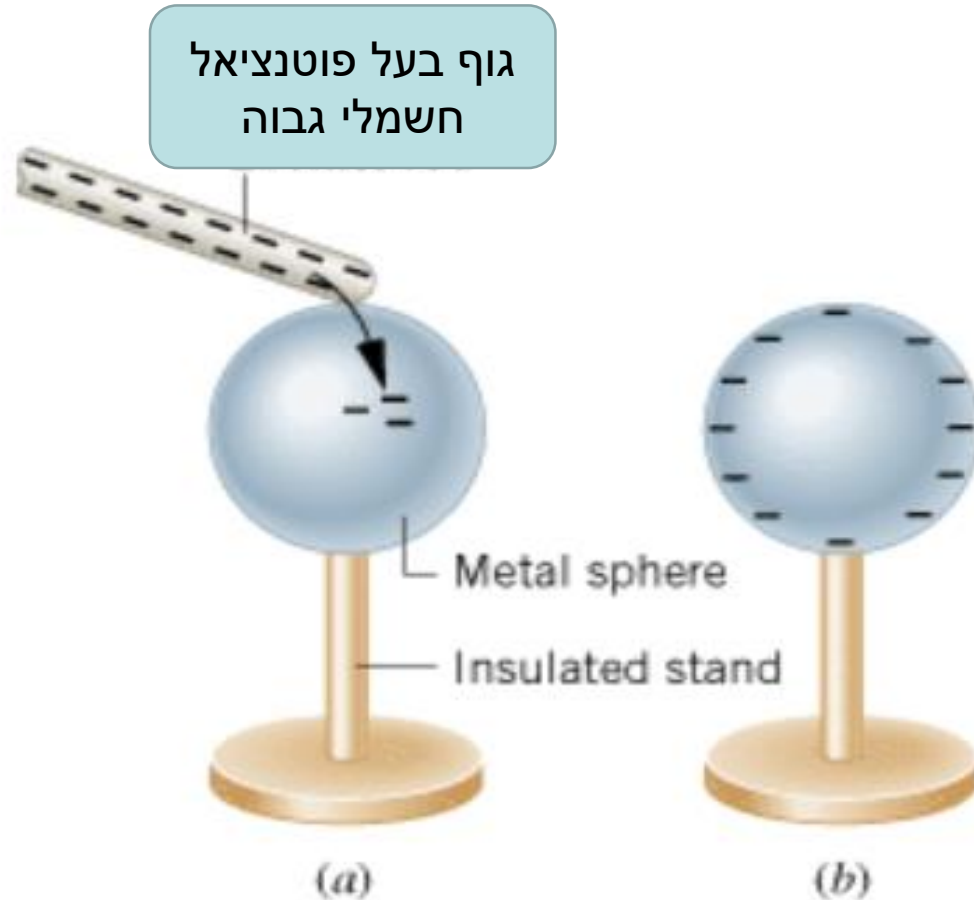
תופעת החשמל הסטטי - התהליך הטריבואלקטרי

מעבר מטעני חשמל בין שני גופים, באמצעות חיכוך.

תופעת החשמל הסטטי - טעינה מולכת

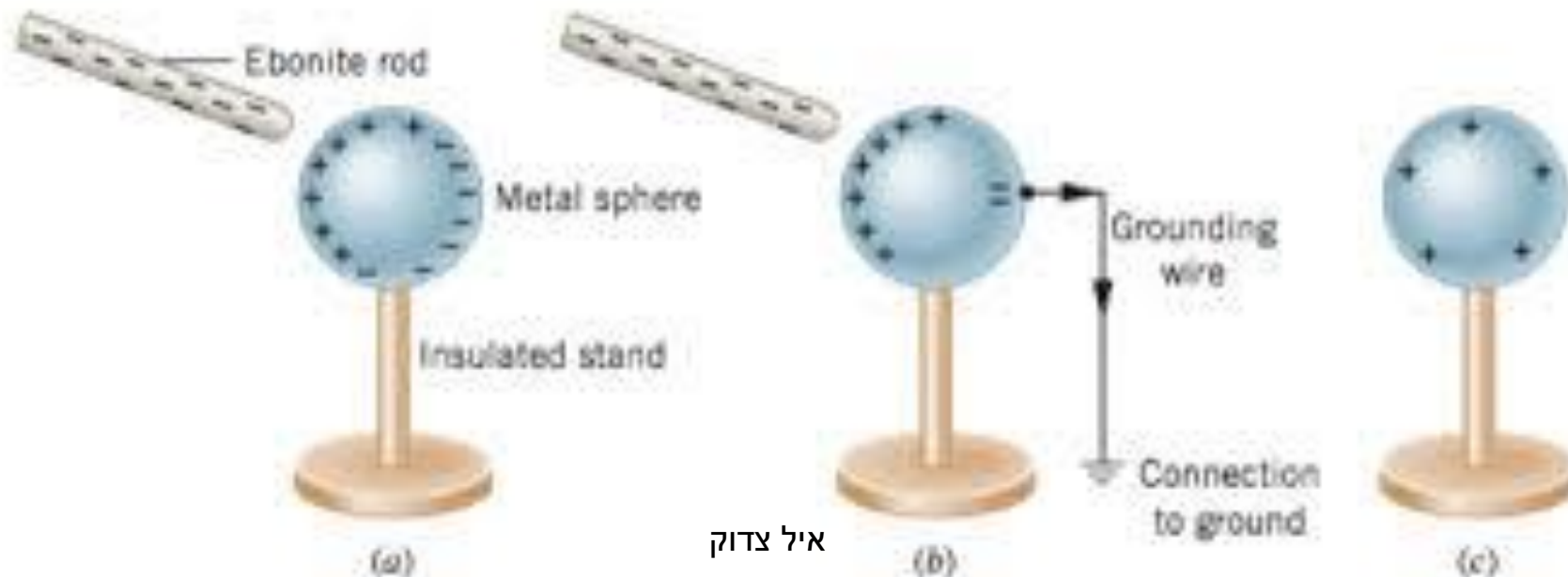

מצב a - טעינת כדור מתכתי בעל פוטנציאל חשמלי נמוך, ע"י מגע עם גוף בעל פוטנציאל חשמלי גבוה יותר.

מצב b – הכדור המתכתי לאחר סיום תהליך הטעינה. הפוטנציאל החשמלי שלו גדל.

תופעת החשמל הסטטי - השראה

- מצב a - הגוף המשרה את השדה החשמלי והגוף המושרה – קיטוב של מטענים.
- מצב b - כאשר הגוף המושרה יוארק, חלק מהמטען המקוטב יזרום להארקה.
- מצב c - לאחר ניתוק מוליך ההארקה, הגוף המושרה יותר עם מטען חשמלי עודף.

איל צדוק

תופעת החשמל הסטטי – גורמי סיכון

גוף האדם

קיבול חשמלי ממוצע – 150 pF
אנרגיה אלקטרוסטטית נצברת – עד 50 mJ

פריקה מהאצבע

תופעת החשמל הסטטי – גורמי סיכון

חלקי מתקן וציוד

קיבול חשמלי בתחום $10 - 1000 \text{ pF}$

אנרגיה אלקטרוסטטית נצברת – עד 1000 mJ

פריקה בצנרת

פריקה במחבר מהיר

איל צדוק

תופעת החשמל הסטטי – גורמי סיכון

אביזרים ידניים

קיבול חשמלי של מברג/מפתח: $1 - 10 \text{ pF}$
אנרגיה אלקטרוסטטית נצברת – עד 10 mJ

פריקה מפלייר

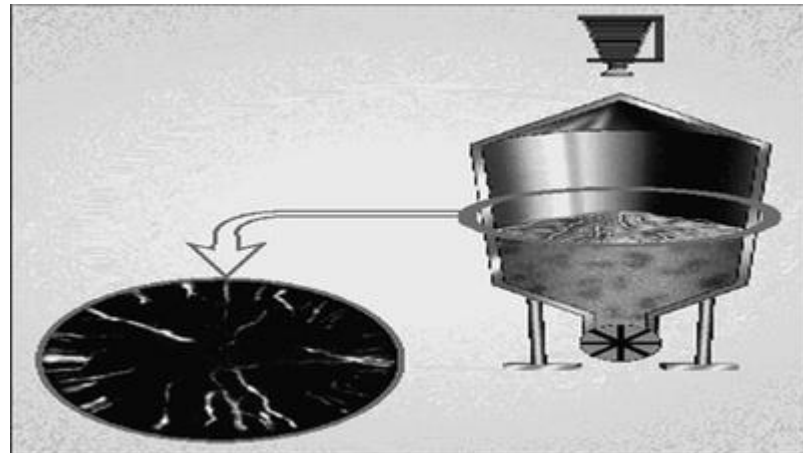
פריקה ממפתח

איל צדוק

תופעת החשמל הסטטי – גורמי סיכון

פריקה בשאיבת חומר אבקתי

פריקה קונית
במילוי סילו

חומרי תהליך

פיצוץ במפעל מתנול...

Photo Credit: Cornelius Fire Department via Twitter

כשל חשמל סטטי – תאונה במעבדה באוניברסיטת קליפורניה, ברקלי, 31.5.2015

גבישי חומר בכלי

מידע על הפעילות

החומר: 1 gr of diazonium perchlorate crystals

סוג החומר: תרכובת אורגנית, רגישה לחיכוך, נפיצה.

תיאור הפעילות: סטודנט העביר ידנית חומר מכלי אל כלי,

באמצעות ספטולה מתכתית.

תיאור התאונה: התרחש פיצוץ, הסטודנט נפצע בפניו.
איל צדוק

כשל חשמל סטטי – תאונה במעבדה באוניברסיטת קליפורניה, ברקלי, 31.5.2015

כיצד התרחשה התאונה:

- (1) מטען חשמלי הצטבר על גוף הסטודנט, מאחר ולא השתמש בביגוד ונעליים אנטיסטטיים, ורצפת המעבדה לא היתה מחומר אנטיסטטי.
- (2) ספטולת המתכת איפשרה מעבר של המטען החשמלי מגוף הסטודנט אל החומר הדליק.
- (3) התרחשה פריקת חשמל סטטי מסוג "ניצוץ", שגרמה להצתת החומר הדליק.

פריקה מציתה

כשל חשמל סטטי – תאונה במעבדה באוניברסיטת קליפורניה, ברקלי, 31.5.2015

במה שגה הסטודנט?

בניגוד לאמור בהוראות הבטיחות של המעבדה:

- (1) השתמש במשקפי ראייה שלו, ללא משקפי מגן.
- (2) לא השתמש במגן חוצץ בפני פיצוץ.
- (3) לא השתמש בספטולה מחומר אל-מתכתי.

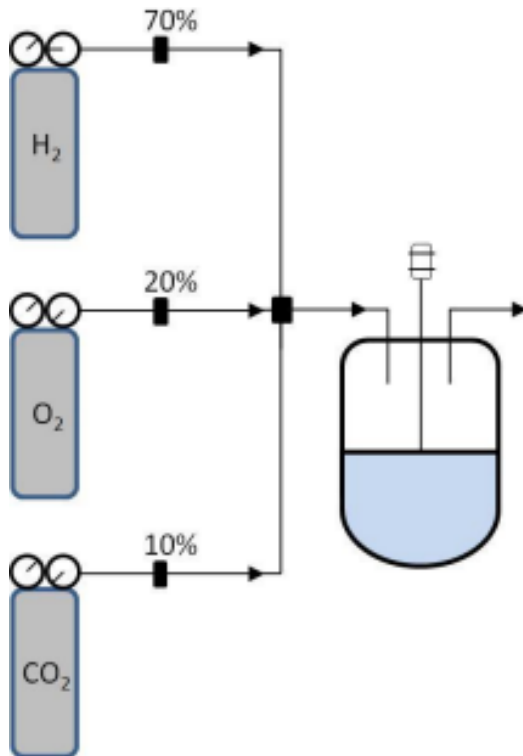
ריסוק עדשת
המשקפיים

כשל חשמל סטטי – תאונה במעבדה באוניברסיטת הוואי, מנואה, 16.3.2016

מידע על הפעילות

סכימת המערכת

החומר: תערובת גזים מימן-חמצן-דו תחמוצת הפחמן.

סוג החומר: תערובת נפיעה.

תיאור הפעילות: סטודנטית ביצעה ניסוי במערכת מתכתית

שכללה 4 מיכלי גזים, צנרת וציוד מדידה.

תיאור התאונה: בעת הפעלת המערכת נגרם פיצוץ,

והסטודנטית נפצע קשה מאוד בגופה. איל צדוק

כשל חשמל סטטי – תאונה במעבדה באוניברסיטת הוואי, מנואה, 16.3.2016

כיצד התרחשה התאונה:

- (1) מטען חשמלי הצטבר על גוף הסטודנטית, בגלל שלא השתמשה בביגוד ובנעליים אנטיסטטיים, ורצפת המעבדה לא היתה מחומר אנטיסטטי.
- (2) התהליך במכל התערובת יצר אוירה דליקה.
- (3) פריקת חשמל סטטי מסוג "ניצוץ", התרחשה בין אצבעות הסטודנטית ללחצן בצידו המדידה, חדרה מהציוד לתוך המכל וגרמה להצתת האוירה הדליקה.

מכל התערובת

כשל חשמל סטטי – תאונה במעבדה באוניברסיטת הוואי, מנואה, 16.3.2016

ההרס במעבדה לאחר הפיצוץ

מהן השגיאות שגרמו לתאונה?

- (1) נעשה שימוש במכל שכבר התרחשה בו תקלה, בניגוד להמלצה של החוקר האחראי של המעבדה.
- (2) במכל התערובת הותקן מד לחץ דיגיטלי אשר לא היה מסוג המיועד לשימוש באוירה דליקה.
- (3) החלקים המתכתיים של המערכת לא הוארקו.
- (4) לא נעשה שימוש בציוד אנטיסטטי, הן ע"י הסטודנטית והן בתשתיות הקבועות של המעבדה.

סיכוני חשמל סטטי במעבדות מחקר ופיתוח

מדוע פעילות במעבדות מו"פ רגישה יותר לכשל חשמל סטטי?

- הפעילות הינה ניסויים ובדיקות שנערכים בפרקי זמן קצרים ומוחלפים.
- מערך הניסויים משלב אביזרים רבים, המורכבים לרוב באופן זמני.
- שימוש חשוף בחומרים (גז/נוזל/מוצק) בעלי אנרגית הצתה קטנה מאוד.
- תיכנון ניסויים מבלי לערוך בהם ניתוח מקדים של סיכוני חשמל סטטי.
- הכנסת שינויים במערכי ניסוי מבלי לבחון את השפעתם על סיכון ההצתה.

לסיכום: מי עובד כאן יותר בטוח...?

